Любовна історія

I.

На вранішньому осонні царський вільновідпущеник Аркадій насунув глибше капелюх з риб'ячої шкіри і взявся до сніданку — червоного вина й маслин. Він пильно спостерігав за кішками, що ловили метеликів у тіні дерева, та за старим, який сидів перед ним з вінком перцю на шиї. Старий збуджував свої почуття гострим перцем і оцтом, його величезний член лежав помітний під плащем, наче скублена змія у піску, а Аркадій ніяк не міг згадати ім'я старого.

"Імена людей — як блохи",— подумав Аркадій, виплюнув маслинову кісточку і далі вчився у старого читати.

— Inter os et affam multa accidere possunt,— читав Аркадій напис на глиняному світильнику. На ньому було виліплено жінку з чоловіком під нею. Ноги його вона поклала собі на плечі, а обличчя занурила у його живіт. Щоб зрозуміти написане, Аркадій відразу переклав напис на грецьку: "Між ротом і шматком багато чого може трапитися..."

Уже раніше юнак міг читати грецькою, а зараз вчився читати латину. Він носив плащ, тонкий, наче водою з Наїсуса підбитий, був ще молодий, мав за собою всього-на-всього трохи більше одного року снів, двох коханців і лише одну коханку, вчився легко і передовсім вивчився писати, а вже потім читати. Спочатку він перемальовував літери не розуміючи, але зараз уже міг читати по складах. І це стало його пристрастю. Читав він усе, що будь-де знаходив. Почав читати по складах слова "Agili", "Atimeti", "Fortis" або "Lucivus" на клеймах масляних світильників, а згодом, немов вийшовши у широке море, читав по складах написи на кам'яних порогах, з триніг, з храмів, з мурів, з надгробків, з мечів та свічників, з палиць та каблучок; читав, що написано на одвірках, на печатках, по скелях і колонах, на столах і

стільцях, в амфітеатрах, на тронах, щитах, всередині умивальників і ванн, на круглих мисках, вздовж завіс, на одязі, на склі чаш, на мармурі театральних крісел і на знаменах, на тарілках, на скринях, під панцирами, на золотих монетах та під погруддями, на гребінцях та застібках, у казанах, на ступках, під полумисками, читав, що написано на фібулах, ножах і сонячних годинниках, на вазах та поясах, у піску і на воді, у пташиному польоті, на шоломах та у снах. І особливо на колодках та ключах.

Бо мав Аркадій одну таємну пристрасть, він любив красиві ключі. Дарма, що ті із замка якоїсь скрині, від міських брам, із старого висячого замка від якогось храму, він примудрявся їх діставати, крадькома робив відбитки на воску й справно відливав металеві копії. Він взагалі любив і вмів працювати з розтопленим металом. Це йому нагадувало дитинство, що минуло біля великої копальні, у якої були свої гроші з написом Aeliana Pincensia. Час від часу він діставав старі ключі, які вже давно не були у вжитку. Ключі-вдівці, ключі без замкової щілини. Щоб їх прикрасити, він відливав або виковував їм нові ручки у вигляді зірки, троянди чи людського обличчя. Найбільше любив він приробляти своїм ключам замість ручки монету з лицем імператора Філіпа Арабського або якусь іншу, де на зворотному боці зображено жіночу постать і написано "Abudantia" або "Fortuna".

Побачивши Аркадієві витвори, вчитель одного дня сказав йому:

— Якщо довгенько йтимеш на північ, доберешся до лімеса[1] та річки, що зветься Δαγουβ?οζ, або Істер. Там міститься Viminacium, у ньому роблять мідні гроші.

— Що таке північ? — спитав Аркадій.

— Це коли тобі Сонце в дорозі гріє то одне, то друге вухо.

Аркадій пригадав ці слова аж пополудні. Учитель тоді сказав йому:

— Благо тим, які кликані на весільну учту ягняти...

При цих словах Аркадій відчув, що час навколо нього ширшає із запаморочливою швидкістю і що з такою самою швидкістю він віддаляється від самого себе. Без вагань пішов він з Медіани, де жив до того, покинув своє подвір'я з колодязем, де завжди була осінь, та свою мавпочку, що вміла кидати кості і так заробляти гроші.

І, від'їжджаючи, забув спитати вчителя, як того звуть. Лише узяв з собою нанизані на кільце ключі. І ще мав на голові капелюх з риб'ячої шкіри, який йому подарував старий.

II.

"У кожному місті панує якась інша пора року",— гадав Аркадій, йдучи на північ і ловлячи вухами Сонце. Він опинився на шляху, що вів із Фесалонік на лімес і відразу почав старанно молитися Гекаті, яка захищає дороги і перехрестя. Він шепотів:

— У диму над вогнищем чути птахів і перші сніжинки тануть. У моїх очах сніг стає сльозами, і коли очі приплющу, то крізь холодні краплини на шоках далеко і ясно бачу: вітер став чорний, стовбури дерев наближаються до мене, наче до водопою звірі, і обступають мене...

Він дійсно бачив на тих стовбурах та на шляхах жахливі смерті, кожна з яких могла бути його, і дійшов висновку, що усе життя, яке б воно не було щасливе, не варте такої страшної і такої довгої смерті на дереві. А таких смертей було навколо нього, неначе плодів. Втомлений і зляканий, він продавав, один за одним, свої ключі, які ставали для нього все важчими. Подорож затяглася.

Однак з Аркадієм трапився в дорозі й приємний випадок, що підбадьорив його в замірі дістатися до монетного двору. Він побачив у далечі якесь місто, зрадів, до дорога скінчилася, та йому сказали, що це

Singidunum, що він заблукав на захід і мусить вертатися до сходу, щоб потрапити у Viminacium. Почувши ці слова, Аркадій не розчарувався. Навряд чи й почув їх. Наче заворожений, дивився він на чудовий шмат бронзи, встановлений на перехресті.

Коли, нарешті, він відчув запах, а потім і почув величезну й страшну річку Данубіос, яка гучно розтинала ніч, на тамтешньому пороні вже не було перевізника. Розповідали, що духи щовечора нападають на подорожніх, тільки-но вони відпливуть від берега. Тому він сам зійшов на порон і повів його крізь темряву і бистрину. Десь на третині шляху він помітив, що облазить, наче пес, потім у нього зросла самецька пристрасть і нарешті відчув, що у нього на голові виросло чуже волосся, та ще й жіноче. Коли поминув середину річки, зійшов місяць, і він побачив жовтого метелика, який пурхав над якоюсь темною проявою у кутку порона. Аркадій скрикнув і зіштовхнув духа у воду, почув, як той шубовснув у воду, а сам абияк підігнав порон до берега та побіг до найближчого заїжджого двору, що світився вогником у ночі.

Він сидів і гриз шестилистий корж, коли у заїзді з'явилася закаляна й мокра подоба, перелякана насмерть, і підсіла до Аркадія. Під плащем у нього дрижала третя жіноча грудь, що виросла над лівою.

— Щойно на мене напав на річці дух і скинув у воду! — вигукнув незнайомець.

— Я теж бачив на пороні духа,— промовив Аркадій і лише тоді збагнув, що до чого. Обидва пирснули сміхом, пізнавши один одного.

— Ти був заслабким як для духа, приятелю,— додав Аркадій і хотів жартома штовхнути співбесідника у плече, коли помітив, що у того над плечем все ще перелітає жовтий метелик, наче пасмо світла.

Аркадій задивився на метелика, хотів його спіймати, але той не дався.

— Облиш, він нічого тобі не зробить,— промовив незнайомець,— він отак літає, казали мені, вже роками. Всі його бачать, крім мене.

— А нащо він тобі?

— Хтозна. Гадаю, що він дух світла й любові, коваль форми душі, мій жіночий демон... Ім'я йому Ерос. Кожний чоловік має над раменом свого жіночого демона, а кожна жінка — чоловічого. Це демони жадання і туги. Кажуть, що мій крутиться навколо мене, навіть коли я працюю в майстерні.

— А ти хто?

— Я раб і належу людям, які звуться familia monetalis.

— Це що?

— Це царський монетний двір.

— Ти відливаєш срібні монети?

— Ні, я відливаю nummi mixti. Це найгірший спосіб виготовлення монет у Вімінаціумі...

— У Вімінаціумі?

— Так.

— То на якому ж березі цей Вімінаціум?

— На тому, який ми лишили, перепливши на пороні.

— Тобто я помилково переправився?

— Якщо тобі треба Вімінаціум, мусиш вертатися водою. Але треба чекати порона до завтрашнього вечора, бо цей уже відвели назад. Cras, eras, semper eras...

— Що це ти сказав?

— Завтра, завтра, завжди завтра, мій хлопчику. Все людське життя зводиться до завтра. А я, я завтра не йду у Вімінаціум.

— А чого?

— Мене послав з наказом procurator monetae, і повернусь я за двадцять днів...

— А хто це — procurator monetae?

III.

Отож Аркадій продав свій передостанній ключ, вклався спати і тільки наступного дня ввечері попрямував назад до Данубіоса з острахом у кістках і жіночим волоссям на голові.

Він був сам на пороні, наскільки видно було у темряві, панувала мелодійна тиша, він чув, як величезні соми вилазять на берег попастися у траві, чув дзвін у вухах, у лівому — грубий, а у правому зовсім тонкий. Щоб підбадьоритися, він почав співати. І вже майже дістався протилежного берега, коли помітив, що разом з його голосом ту саму пісню ледве чутно співає ще хтось, зовсім близенько, ось тут, за спиною. Він не наважувався повернути голову, не міг лівою рукою знайти праву, а тоді раптом загорлав і кинувся на невідомця. Невідома особа гарячково відбивалась, обплутавши його своїм довгим волоссям, наче гладіаторською сіткою. Обоє покотилися по порону, і при цьому Аркадій відчув, що під ним був жіночий демон.

"Емпуза!" — подумав він із жахом. Тоді демониця дала йому ляпаса, а він оволодів нею з усією силою своїх упродовж багатьох місяців невипущених чоловічих мензис, потім штовхнув у воду — у багно біля берега, а сам побіг до заїжджого двору поблизу причалу.

Коли він зайшов, то подумав, що потрапив у хлів... Повсюди біля вогню у хаті було повно поросят, гусей, зайців, півнів та курчат — усіх по парі. Вони були вирізані з дерева й пофарбовані, щоб випадкові гості знали, яку їжу вони можуть тут дістати. Він їв яйця, печені у шкаралупі, коли до кімнати увійшла брудна й мокра дівчина, сіла біля нього до вогню, щоб висушити довге волосся, і промовила:

— Я зустріла на пороні духа. Ледве живою залишилася. Він кинув мене у воду.

— Знаю,— відповів Аркадій. — І я зустрів на пороні демоницю, ледь виплутався з її волосся. Вона забрала мого капелюха з риб'ячої шкіри, того, що зараз у тебе на голові.

І обоє засміялися. Тоді вона йому сказала:

— Ти був заслабким як для духа!

А він відповів:

— Ти була сильнішою, ніж жінка.

— Демона може побачити тільки той, хто хоче його бачити,— підсумувала вона і повернула йому капелюх. Йдучи до дверей, вона додала:

— Що воно за диво, що ти носиш капелюха з риб'ячої шкіри? Ти хоч знаєш, що означає риба?

— Ні.

Вона всміхнулась і мовила:

— Якщо цими днями підеш на базар, купи перше, що тобі запропонують. Решта — мій клопіт.

Вранці Аркадій поснідав вином і маслинами і вирішив, що не поспішатиме до Вімінаціума. З нього було вже досить мандрів.

Йому хотілося побути трохи отут і відпочити на великій річці. Він шепотів:

"З немитих мисок ми їстимемо місячне сяйво і молоді сади, що наповнюють босі тіні вишнями та листям..."

IV.

Була весна, і луки духмяніли завтрашнім ранком, потім прийшло літо, і поля запахли вчорашнім днем. Аркадій пішов на базар купити дарданського сиру. Перш ніж він знайшов, що хотів, якийсь продавець запропонував йому річ, якої Аркадій раніше ніколи не бачив. Це була дивна фігурка юнака з розведеними руками, майстерно вирізьблена з дерева і пофарбована.

— Що це? — спитав він продавця.

— Це щось подібне до ключа.

— Дерев'яний ключ? — здивувався Аркадій і поглянув уважно на статуетку. Замість ручки були розведені руки, а схрещені ступні служили борідкою, немов частина ключа, що заходить у замкову щілину.

Ключ мав 4 отвори, по одному на кожній долоні, один спільний у схрещених ступнях та один між ребрами.

— Хто це? — продовжував розпитувати Аркадій.

— Юпітерів син. А мати його єврейка.

— Від якого замка цей ключ?

— Замок треба ще знайти. Кажуть, що від усіх замків, але я не пробував.

Аркадій посміхнувся і купив ключ.

— Ще один ключ-удівець,— подумав він і пішов далі з дерев'яним ключем під пахвою. Проте невдовзі помітив, що йде не сам. За ним хтось ішов, ступаючи слід у слід. Він озирнувся і побачив дівчину з чорним волоссям, зачесаним на зразок якогось храму на голові. В руці вона несла клітку для птахів. Клітка була порожня, а її дротики дзвеніли, як ліра.

— Чого ти хочеш? — запитав він, і йому видався знайомий запах її поту.

— Нічого.

— Чому ти йдеш за мною?

— Я йду не за тобою. Я належу дерев'яному ключеві. Купляючи його, ти купив і мене. Я йду всюди за дерев'яним ключем і не відходжу від нього. Мене звати Микаїна. Ти не лякайся мене. Я тобі не заважатиму...

Аркадій подумав, що не грав у кості, відколи залишив свою мавпочку в Медіані, і повів дівчину з собою.

"Стане мені у пригоді, буде з ким кинути кості".

У своєму дочасному тісному помешканні, за яке заплачено останніми грішми, він повісив дерев'яний ключ на стінку у малесенькій кімнаті з земляною долівкою, де влаштував і Микаїну. Кімнатка була гарно вкопана, у ній вода в мисці три дні залишалась свіжою, а думки не забувалися.

У ті перші дні спільного життя він помітив, що Микаїна, коли до неї привітно говорити, стає справжньою красунею, а коли сварити — стає потворною. Свою клітку вона повісила над входом і відразу почала дуже гарно співати. Швидко і без зусиль переходила від тихих звуків до найголосніших, від найшвидших до повільних і від високих до найнижчих. Ще більше здивувало його те, що вона вміла готувати як ніхто. Коли він сказав їй про це, вона відповіла:

— Одіссей був ніхто... А кожна жінка мусить мати одну "свою" страву, яку лише вона вміє приготувати. Кожна страва, знову ж, має свою пісню. Наприклад, той соус з вина та прянощів з ікрою, що тобі був так до вподоби, любить, щоб йому співали пісню про рибу. Із тією піснею він найкраще виходить.

І вона навчила його співати пісню про рибу. Інколи вона будила його поцілунком і навчила його, що кожна людина має свою ніч:

— Це означає, що й чоловіки, а не лише жінки, мають свою ніч щомісяця. Це також означає, що не усі ночі тобі належать,— пояснювала вона,— ти сам мусиш вгадати, яка з усіх ночей є саме твоя. А потім тобі треба вгадати, що з нею треба зробити, як її використати — для кохання, ненависті, крадіжки або ж для споглядання зірок, для помсти, лікування уві сні чи для подорожей та рибальства. Одну й ту ж ніч

можна використати безліччю способів, але, як я вже сказала, тільки одна або дві ночі на місяць твої, й існує лише один вірний спосіб їх ужити. Ті, хто помилилися, цього, звичайно, не помітять, проте захворіють через це...

— Навіщо я маю здогадуватися, які ночі мої?

— Щоб очиститися. Саме цими ночами ти можеш очиститися.

V.

Одного вечора, коли він зайшов, їхня кімнатка була заповнена чорним волоссям, розплетеним і простягнутим по всіх кутках, а Микаїна стояла навколішки у цьому щойно розчесаному волоссі, немов у шатрі, складаючи із своїх долонь черепашку під дерев'яним ключем на стіні.

— Складені руки — це те слово, яке ми забули,— мовила вона, а він пізнав її за цим волоссям. Вона піднесла йому до вуха свої складені долоні, і він з них почув грецьку мову, кельтські вірші і спів, наче у синагозі.

Коли він розтулив її долоні, то побачив між ними морську черепашку, яка грала, і у цьому дотику відчув на своїй гарячій шкірі її прохолодні пальці, і це його притягло.

— Cras, eras, semper eras,— шепотіла вона, змушуючи його навчити її, як одягається чоловік... Так вони один одного роздягали й одягали, він її у своє чоловіче вбрання, а вона його у своє жіноче. Потому вона закинула його ноги собі на плечі і занурила голову у його живіт.

"Між ротом і шматком багато чого може трапитися",— пригадав Аркадій і з отворів на її сосках висмоктав два крихітних чіпка, немов дві зернини піску. З цього він пізнав, що вона вже давно не була коханою. Він упав на неї, і Микаїна відчула, як їй росте його грибок і дихає під

серцем. Він викинув сім'я, нагодоване маслинами та вином від сніданку, і сказав, перевернувшись на спину:

— Вічна, брудна душа ковтає тіло.

Вона тільки поглянула на нього. На його животі білів великий вологий струг із роздутими зябрами, перекинутий на спину.

— Що таке душа? — спитав він.

— Чи ти чув про лабіринт на Криті? Душа і тіло — це лабіринт,— промовила вона тихо,— бо і лабіринт має тіло і душу. Тіло — це стіни лабіринту, а душа — стежки, що ведуть або не ведуть до центру. Увійти — це народитися, вийти — це померти. Коли зруйнуються стіни, залишаться тільки стежки, які ведуть або не ведуть до центру...

Вони лежали під дерев'яним ключем і мовчали. Він лежав на відстані 1356 морських миль від неї і купався у думках біля острова Патмоса з якимось юнаком, у якого було волосся, наче біле пір'я.

— Ти жіночий демон з порону,— сказав він нарешті. — Кажуть, що такі, як ти, вміють бачити уві сні завтрашній день. Що таке завтрашній день?

— Cras, eras, semper eras,— відповіла вона.

На запитання про віші сни та про майбутнє Микаїна довго не відповідала. Або ж відповідала загадково, як то:

— Піди та послухай, що чується з моєї клітки.

Він сміявся, оскільки клітка була порожня, але час від часу справді можна було почути, як із клітки лине галас, сміх упереміш із брязкотом

заліза, крики коханців, вітер або шум води. Проте це йому не здалося відповіддю на запитання про майбутнє, поки Микаїна нарешті не сказала:

— На дні кожного сну, якщо глибоко заглянути, лежить смерть сновидця. Тому, як тільки прокинемося, ми забуваємо те найглибше, що бачили уві сні. Бо минуле і майбутнє людини живуть лише у таїні, в усьому іншому вони мертві. А майбутнє, воно є для нас чужою мовою, нам незрозумілою. Майбутнє — це величезний континент, який ми тільки маємо відкрити, може, Атлантида. Там нічого не варті гроші, якими ми користуємося. Там не мають сили й наші погляди. Майбутнє бачить нас тільки тоді, коли ми сміємося або плачемо. Інакше воно нас не пізнає. Але, зважай, те, що я бачу майбутнє, не означає, що я його роблю! Я, немов дзеркало, бачу його, але не відповідаю за його діяння. Можу тобі сказати, що майбутнє настільки ж огидне, як і минуле, і я, хоча й займаюся ним і постійно перебуваю в його товаристві, не є цілковито на його боці... "Тяжко вам, що живете на землі й морі, бо диявол зійшов до вас і дуже розсердився, знаючи, що часу мало..."

— Чи це є твоя ніч? — спитав Аркадій, немов не слухаючи, що говорила Микаїна.

VI.

Наступного дня він витяг кості і вони почали їх кидати. Микаїна жодного разу не вгадала наперед число й усі ігри програла. Щоб її втішити, він подарував їй бронзове кільце зі своїм найкращим ключем, а вона повісила його собі на шию і взялася шити.

Шиючи, вона говорила йому:

— Якщо хочеш бути ясновидцем, не досить вдивлятися у свій чоловічий сон. Якщо прагнеш ключа від майбутнього, маєш навчитися бачити і чоловічі, і жіночі сни. Мусиш знати, яка різниця між ними.

— А які жіночі сни? — спитав він.

— Гадаю, це тебе не цікавить. Твоє діло кувати ключі та монети, які матимуть силу до завтра або до нового імператора. Тому краще я навчу тебе чогось іншого. Ти не мусиш бути ясновидцем. Не мусиш натирати очі вином із кропом, петрушкою або пряношами. Можеш і з чужого сну прочитати, що буде завтра.

— Cras, cras, semper cras... — мовив він.

— Сон, як і чиєсь майбутнє, можна відібрати або вкрасти. Я можу навчити тебе, як украсти чужий сон. І мій, якщо захочеш. Сни найкраще красти під час хвороби, коли недужі і крадій, і той, кого обкрадують. Сядеш біля когось, хто спить, і ждеш, коли сон його розженеться. Тоді цілуєш його у вуста, щоб той прокинувся, і в поцілунку понесеш, наче лисиця вкрадену курку, половину його сну, яку той недоснив. У своїй клітці я зачиняю вкрадені сни і час від часу, коли мені добре на душі, випускаю їх на волю, мов птахів. Між ними є і чоловічі, й жіночі сни. І добре відомі... Але твої сни я не тримаю у клітці. Твої я бережу в черепашці...

— Що ти шиєш? — раптом спитав Аркадій.

По кімнаті лежали розкидані дивні сукні різних кольорів та плащі, прошиті червоною вовною. Були вони кольору вогкого цинамону, кольору молодого моху, кольору розжевреного опалу та охолодженої крові. Однак цей одяг вона кроїла й шила не для себе. Усе це було величезних розмірів.

— Це сукні нашої хати,— сказала вона,— хочу гарно одягти нашу хату, хочу, щоб юна мала найдорожчий одяг... Я знаю, ти незабаром її залишиш, та поки ти тут, нехай хата наша буде найгарнішою.

Вона дивилася пильно на нього і відчувала, як від кольору цього погляду, від руху її ноги або запаху волосся у ньому пробуджується і множиться сім'я. Вона відчувала також, що це сім'я, яке пробуджувала в ньому, буяло задля зачаття дитини жіночої статі. Та він застеріг її:

— Не залишай останній шматок на тарілці, це віщує бідність!..

— Я й хочу бути бідною,— відказала юна.

У цю мить Аркадій поглянув на бронзове кільце з ключем на Микаїниній шиї. Кільце потемнішало.

— Хіба ти хвора? — спитав.

— Чи ти не бачиш? Вже дві ночі я бачу уві сні, як у мене щось перебігає по подушці. А ти?

— Я вже три дні мертвий.

На це вона посміхнулась і стала зачісуватися.

Поки юна зачісувалася, він малював її недогарком та шилом на уламку черепиці. Вона мала косу, зачесану у формі шолома.

— Я не люблю тебе, Аркадію,— сказала юна йому тоді, граючись маслиновою галузкою,— я люблю іншого.

— Кого?

— Не знаю. І ніколи його не бачила. Лише чула. Він кричить із твого сну якимсь дивним голосом, зовсім не тюїм, і це мене дуже лякає. Кілька вечорів тому я пізнала той голос, коли ми кохалися. Цим голосом він

озивається з тебе, коли ми любимося. Я люблю його, а не тебе, Аркадію. А ти, якщо мене втратиш, втратиш мене у собі, а не у мені.

На ці слова він намалював її з іншого боку черепичини на повний зріст з маслиною гілкою у руці.

Помітивши, що юна зажурилася, він взяв її собі на коліна й потішив дрібними монетами. Показував їй на сріблянику лева, це означало, що монета в обігу на терені Сингидинума, де розмішено IV легіон Флавія, показував їй, де на монетах позначаються роки місцевої ери, і як на монеті можна вичитати, де її вилито і чи пустив н в обіг монетний двір Siscia, Stobi або Viminacium. Якраз тоді, коли він показав їй бика, викарбуваного на якомусь мідяку, пояснюючи, що це знак VII легіону Клавдія, Микаїна подумала, що насправді лев — це дім Сонця, а бик — Венерин дім, і заснула.

Він діждався, поки зграя її стрімких снів повернула в гону кудись на захід, і тоді вирвав їй з тіла незакінчений сон. Вона заплакала й прокинулась, але він вже мав здобич і ясно бачив усе.

У Микаїниному сні ширяли дві дивні нитки звуків, а потім з'явилася скринька, відчинилася, і на її кришці було написано кілька золотих слів і чисел, які Аркадій прочитав, але не зрозумів:

IBM — NOTE BOOK

THINK PAD 500

INTEL 80486 SLC 2

50/25 MHz

MICROPROCESSOR

Вранці Микаїна його спитала, що він побачив у її сні, та йому сон її нічого не говорив. І він сказав їй про це. А потім він відчинив дверцята Микаїниної клітки і випустив усі сни у світ. І її сон з ними.

VII.

— Поки ми жили швидко, час минав для нас повільно, і ми були швидшими від нього. Зараз ми живемо повільно, а час іде швидко... Досить вже байдикування, Микаїно! Збирайся, завтра вирушаємо до Вімінаціума! — сказав Аркадій, тільки-но настала осінь.

Він зняв зі стіни дерев'яний ключ і відніс його на базар, щоб продати. Коли повернувся, Микаїнині розкішні "сукні для хати" було натягнуто на їхнє крихітне житло. Він покликав її, але ніхто не відгукнувся. Він розірвав тканину і зайшов, проте у хаті нікого не було. Микаїна зникла. Він знайшов лише те кільце, кинуте на постіль. Здогадавшись про біду, він побіг на базарний майдан, але чоловіка, якому він продав дерев'яного ключа, там уже не було.

Два дні він марно розпитував, а на третій йому сказали, що чоловік, який купив дерев'яний ключ, сів на порой. І що з ним була якась дівчина. Аркадій кинувся до річки, але побачив, що люди юрбою біжать від води. На тому боці Данубіоса варвари великими ватагами спускалися на берег, збираючись перейти лімес. Було добре видно і їх, і коней, і собак. І жінок, яких вони вели як здобич. Про них було відомо, що вони не знають, що таке війна. Варвари водночас потроху грабували й підпалювали, потроху полювали і вбивали, потроху спали з жінками, яких хапали по дорозі. І це кожний, де й коли йому заманеться. Проти них неможливо було воювати, вони були, наче повінь, можна було лише тікати і чекати, щоб вони самі відступили.

Аркадій лишився ще на один день, сам не знаючи, чого чекає, а потім вирішив всупереч усьому перейти річку і шукати Микаїну хоча б і серед варварів. Він знав, що IV легіон Флавія не мав наміру захищати цю

частину лімеса, та все ж із тих грошей, що одержав за дерев'яний ключ, він купив собі меча і спустився на берег. Він хотів переправитися, але порон був на протилежному боці. Він і купка людей, які ще не втекли, стояли у багнюці і вдивлялися у бік Півночі. Тоді стало видно, як на протилежному, варварському, березі якийсь вершник з'їхав вниз до берега і загнав коня на порон, що стояв на якорі. Не спішуючись, він повів порон на стрижень, який ніс його просто до місця, де стояв Аркадій зі своїм мечем та група людей біля нього. Було видно, як порон і самотнього вершника на ньому несе течія. Раптом він простяг над вухами коня оголену шаблю, і Аркадій зрозумів, що варвар несе через воду вогонь. На шаблі, повернутій плазом, він тримав сім запалених лойових свічок. Приставши до римського берега, варвар натягнув повід і повільно з'їхав з порону поміж скупчених людей, тримаючи усі ті вогники на шаблі. Усі відразу відчули, що смердить свинячим лоєм. Коли вершник під'їхав до Аркадія, який тримав напоготові меча, варвар крикнув "Гоп!", вихопив шаблю з-під лойових свічок, розрубав їх навпіл у повітрі і знову поніс, не гасячи, на шаблі.

У цю мить Аркадій і все живе на березі кинулися стрімголов тікати і бігли три дні не зупиняючись аж до Вімінаціума.

— Такий незграба, як я, може й шкоринкою хліба порізатися,— шепотів, біжучи, Аркадій.

У Вімінаціумі він знайшов свого знайомого з порона. Над його плечем все ще літав жовтий метелик.

— Cras, eras, semper eras,— промовив раб, усміхаючись, і відвів Аркадія до офіцінатора, показав йому ключ, який вилив Аркадій, і таким чином прибулого прийняли до монетного двору вимірювати пластини, з яких відливатимуть мідяки.

Ця робота сподобалась Аркадієві. Був він старанний, і після смерті того знайомого його призначили замість небіжчика лити бронзові

монети із срібним покриттям. Це звалося nummi mixti. Але, маючи час, Аркадій завжди ходив по базарах, слухав розповіді людей і все розпитував, чи не бачив хто десь дерев'яного ключа. І дівчину з довгим чорним волоссям. Шукаючи вістей про Микаїну, він слухав на базарищах і вулицях різних людей. Один умів вигадувати дивні історії, але не вмів їх розповідати. Інший, навпаки, не міг вигадати історії, але чудово переказував чужі. Третій не вмів ані того, ані іншого, зате все, про що ті двоє розповідали по ярмарках, було саме про цього третього. Якраз один такий гунявий чоловік, про якого пліткували на базарах і який носив капелюха із риб'ячої шкіри, сказав Аркадієві, що в одному храмі на березі Понту бачив дерев'яний ключ, який висів на стіні.

Аркадій у цей час уже був одружений і мав дочку Флацилу. Трапилося це випадково. Одного вечора якась дівчина, проходячи близько повз нього, у поспіху покрутила перед ним задом, і він її на грецький манір ущипнув за гузу. Вона випустила з рук подушку для схованки душ, яку несла, і дала Аркадію ляпаса. Йому здалося, що у ляпасі він пізнав отой Микаїнин ляпас на пороні. Не маючи часу перевірити, він повалив дівчину і зробив їй Флацилу. Усі троє жили відтоді в Вімінаціумі, де Аркадій належав майстерні, що виливала монети у формах. Це заняття не дуже його захоплювало. Такий спосіб лиття частіше використовували для виготовлення підробок та фальшивих монет, до того ж монетки виходили нечіткі, і Аркадію не подобалося працювати у цій майстерні... Тому він недовго вагався. Попрощався з родиною і поплив униз по річці на Pont Euxini шукати Микаїну.

VIII.

На судні з двома кормилами він наспівував пісню про рибу, коли до нього підійшла якась дівчина під капелюшком з риб'ячої шкіри. Наче була приваблена піснею. Він відразу помітив, що груди її мали величезні соски, на яких у неї були персні, мов на пальцях. Через оті каблучки капало голубими сльозами молоко. Він спробував обняти її, та вона

відступила, мовивши, що має в собі кров. Він подумав, що зрозумів її, але дівчина додала, що вона жриця і що в ній Божа кров.

— Sangreal,— додала вона. І вийняла з рота крихітний червонястий камінь.

— Що це? — запитав він.

Тоді жриця розповіла йому історію про камінчик. Це був "королівський камінь", справді краплина закам'янілої Божої крові. Жриці такі камінці успадковували з покоління у покоління. Камінчики вони тримали у роті під час обряду в храмі і через них вимовляли молитви. Від цього деякі камінчики були дуже стерті й малі, а інші, якими рідше користувалися, були більші. Найвище цінувався крихітний камінчик, що зберігався в одному храмі у Палестині. Вважалося, що він належав якійсь жриці на ім'я Магдалена. Вона давно померла у Галії, але перед тим, як вирушити у відкрите море, залишила на своїй батьківщині камінчик, через який молилася...

Почувши цю оповідь, Аркадій спитав дівчину про храм з дерев'яним ключем на стіні, і вона сказала, що знає про такий храм і що він на вірному шляху.

Коли вони висадилися з корабля, Аркадієва супутниця вказала на берег, під яким можна уві сні заснути.

— А заснути уві сні,— мовила жриця,— це пробудитися в якомусь іншому житті.

Потім вони напилися з джерела опуклої води — води пізнання, побачили двері, через які той, хто пройде, помре через сорок днів, та мідний тік, на якому гарманили хліб десятеро коней. Коли він попрощався зі своєю супутницею, у повітрі над водою пливла вже тисячу років скеля, бо Соломон наказав демонам тримати її там. А з

такої точнісінько скелі на березі точилася вода, куди б скелю не переносили.

Проте Аркадій не знайшов храму за тим описом, що йому було дано. На вказаному березі не було ніякого храму. Якісь випадкові перехожі сказали йому, що храм під землею. Він спустився й побачив, що на стіну храму справді було повішено дерев'яного ключа. Тільки цей тут був значно більший, ніж той, який Аркадій продав перед від'їздом до Вімінаціума. Спочатку він розпитував навколо, а потім і в самому храмі у жриць, чи нема між ними дівчини на ім'я Микаїна. Йому сказали, що немає і що він даремно її шукає, якщо вона дала обітницю бути жрицею. Ще вони сказали, що дадуть йому їсти.

Зморений і у відчаї він приніс у храмі жертву спаленням, як це робили й інші, сів за дерев'яний стіл і чекав на час обіду. Спочатку винесли чотириніжник, а на ньому один запалений каганець. І в одній скляночці пшеницю, куди було встромлено сім патичків, оповитих вовною. Потому йому дали полумисок, в полумисок налили соусу з вина та прянощів з ікрою. Він пізнав його вже по запаху.

"Справді, між ротом та шматком багато чого може трапитися!" — промайнуло в нього, бо то була страва, яку готувала Микаїна. Як навіжений, побіг він до жриці, яка казала, що Микаїни немає у храмі, благаючи пустити його до тієї, яку він шукає. Зрозумівши, що це марно, він почав кликати Микаїну, співати пісню про рибу і, нарешті, втомлений, впав у затінку якогось дерева, все ше тримаючи в руці той полумисок.

Інші відвідувачі храму здивовано дивилися на нього. Він помітив одного чоловіка з дівчинкою, що видалася йому схожою на Микаїну, і на мить подумав, що й вони прийшли шукати Микаїну.

— Чи то не Микаїнин чоловік і її дочка? — запитав він сам себе. Дівчинка подивилась на нього крізь посмішку, яка була якось старша за

неї саму. Аркадій хотів до них обізватися, але незнайомий крикнув у цю хвилину:

— Диви! — нахилився і з піску біля ніг Аркадія вийняв каблучку з великим зеленим каменем.

— Ми з цим добродієм знайшли каблучку! — сказав незнайомий дитині поряд з ним і додав, звертаючись до Аркадія:

— Нумо ділитися! Ти бери каблучку, бо її знайдено біля твоїх ніг, а мені дай сріблянника.

Аркадій знітився, бо він розумівся на металі всіх гатунків і з першого погляду знав, що каблучка була дешевою підробкою, яку незнайомий носить у кулаці і начебто знаходить у піску в надії витягти гроші в легковажних. Це його засмутило, бо зрозумів, що з такого ошукача, навіть якби він справді був чоловіком Микаїни, неможливо витягти правдиву звістку.

Потім повз них пройшла та жриця, з якою він двічі розмовляв. На голові вона мала капелюха з риб'ячої шкіри. Вона сказала йому:

— Не засни під цим деревом. Хто тут засне, спатиме сімдесят років. І не побивайся більше за своєю Микаїною. Якщо вона пішла за сином Божим, вона щаслива і стала Його нареченою.

І жриця показала йому на дерев'яний ключ, що висів у підземеллі храму.

— Його знак — риба, тому Микаїна й одягала на голову капелюх з риб'ячої шкіри, який ми всі носимо, і ніколи вже більше не буде Микаїною. І твоєю нареченою вона не може бути далі. Її наречений зараз і Бог, і король, і ключ майбутнього... Я не знаю, де зараз твоя Микаїна,— додала наприкінці жриця,— але достеменно знаю, що вона інакше чує,

ніж ти... І швидко, як усі жінки, бачить. Бачить швидше, ніж ви, чоловіки. Вона бачить майбутнє. Тому думай про свою Микаїну, як про цю смоковицю, яка вчить розповіді — коли її віти помолодшають і забуяють листям, знаєш, що скоро літо...

— А я? Що буде зі мною?

— Одягни й ти на голову капелюх з риб'ячої шкіри та присвяти себе Микаїниному Богові.

— Але я шукаю Микаїну, а не бога!

— Що таке бог?

— Бог є любов! Відколи Венера стала чоловіком? — відрізав Аркадій і пішов шукати корабель, щоб повернутися.

На кораблі був той чоловік з дочкою, якого він бачив біля храму. Аркадій надумав, яким чином витягти звістку про Микаїну у чоловіка і дівчини, не питаючи нічого. Він попестив дитину і хотів понюхати її долоні, чи не пізнає він у запаху батькової або дитячої руки піт і лій Микаїни, але розгубився, бо дівчинка намацала під плашем його член і за мить уміло підняла його.

— Піди зараз до мого татуся,— прошепотіла вона йому,— але потім прийди й до мене, усі відразу йдуть до татуся, а я зостаюся ні з чим...

У ту ж хвилину Аркадій відчув на плечі тверду руку незнайомого, який запитав, чого він хоче від його дочки. Аркадій зовсім зніяковів і ледь промимрив своє запитання:

— Добрий чоловіче, чи ти знав Микаїну?

Той посміхнувся, так що посмішкою йому розсунуло вуха, і сказав:

— Може, й так, але хтозна? Якщо ти будеш люб'язний зі мною і добре мене здоїш, може, й скажу тобі.— І його рука посунулася під Аркадієвий плащ.— У мене дві ліві ноги,— казав він, ялозячи весь час рукою,— я ловлю та приборкую простір, як дикого коня...

Доки незнайомий пухкав під ним, Аркадій намагався у його волоссі, одязі й тілі пізнати Микаїнин слиз та піт, вирішивши, що у разі, як відчує її запах, відразу повернеться до Понту або піде будь-куди на інший бік, куди його незнайомий направить,— з'явись хоч вогник надії, що можна зустріти Микаїну.

Проте все було даремно. На незнайомому не було Микаїниних слідів або запахів. Чоловік пахнув іншими чоловіками, а не Микаїною. Аркадій і тут не знайшов того, чого шукав, тоді як цей шукав те, що знайшов. Аркадій відштовхнув його, на що незнайомий промовив докірливо:

— Хіба ти мене не пізнав? Я ж і є Микаїна! Мій муж і батько цієї дитини, Ібик, наклав головою. Варвари відтяли її. А я спустилася у підземелля, що в гирлі Істра. Отут, де зараз пливе наш корабель. І благала в бога Хада голову свого мужа... Він дав мені її, і я повернулася у цей світ до своєї дитини з головою мого милого на плечах замість своєї. Це голова Ібика на мені. А моя, інакше кажучи, Микаїнина голова, залишилася в підземеллі...

Так знову брехав незнайомий.

Була ніч, чутно було, як на березі уві сні валували собаки зі зціпленими шелепами. Сидячи у своєму болю, як у кораблі, а в кораблі, як у проказі, Аркадій подумав, що людські душі подібні до їжі — вони різні, холодні й гарячі, одні гіркі й рідкуваті, наче гороховий суп, інші — зайчатина з городиною, а треті — крапля густого меду...

Його ж була в ту мить — звичайні помиї. І саме тоді уві сні до нього прийшла Микаїна, обняла його, перетворила його знову на самця і взяла в нього трохи чоловічого сімені.

— Можливо,— подумав він уранці з полегшенням,— можливо, від того сімені вона десь робить наших дітей.

IX.

Діставшись додому, у Вімінаціум, Аркадій знайшов монетний двір закритим. Він більше не діяв. На другому році свого правління римський імператор Гапієн закрив його. Оскільки монетний двір не почав працювати й наступного року, Аркадій перебрався з родиною до Стобі, де карбували місцеві монети. Тепер він працював із кліщами, нижня щелепа кліщів мала форму аверса монети, а верхня — форму реверса. Підготувавши та вимірявши мідні пластики, Аркадій розігрівав їх, поки вони не ставали ковкими. Тоді вкладав їх у кліщі, стискав і вдаряв по кліщах, виковуючи у такий спосіб мідяк.

Здавалося, що з ним усе гаразд, проте його дружина знала, що чоловік інколи уві сні на мить сивів, а за хвилину чи дві до нього знову повертався його колір волосся. Немовби це був короткочасний приплив старості, відлуння якогось минущого страху уві сні, що ніяк не міг вибитися на поверхню і перейти в дійсність.

Однієї ночі він прокинувся, сповнений жаху. На цей раз Микаїна прийшла до нього уві сні, щоб запитати:

— Скільки нам разом років?

Він порахував, що обоє мають рівно сто років, проте це його не злякало. Зрозумів, що він уже більше не у Вімінаціумі, а у Стобі, і що тепер, коли йому навіть поталанить і Микаїна схоче його відшукати, вона все одно не зможе його знайти. Бо вона вже не знає, де він є.

Тоді Аркадій вирішив щось робити. На цей раз він заходився карбувати штамп для кування монет.

Перед собою він поклав уламок черепиці, на якому колись недогарком і шилом намалював Микаїну, і почав переносити малюнок на форму. Тепер на дрібних мідних монетах, відлитих у Стобі, розходилося по всьому царству лице Микаїни на жіночих фігурах, що уособлювали Згоду (Concordia), Щастя (Fortuna) або багатство (Abundantia).

Почувши, що у Вімінаціумі знову працює монетний двір, Аркадій повернувся туди з родиною і відразу отримав завдання підготувати форму для монети, що зображує дружину царя Трояна Декія. Herenia Etruscilla дістала риси Микаїни та на Микаїнин лад зачесане волосся:

По краю монети Аркадій звичайно ставив назву місцевості, де відлито гроші. Таким чином, Микаїна, пізнавши своє обличчя на монетах, могла переконатися, що їх відливає Аркадій, а в разі, якщо захоче до нього повернутися, завжди знатиме, де він є.

Проте ця пошта начебто не досягла мети. Монети з обличчям Микаїни розходилися зі Стобі, а потім і з Вімінаціума по всьому царству, та все було марно. Минали роки, а про Микаїну не було ані чутки, ані згадки.

Він виглядав на десять років старішим, ніж був, і більше не мінявся, начебто зупинився десь у майбутньому, чекаючи самого себе і свої роки, що його наздоганяли. На шиї він носив вінок гострого перцю і часто вдавався до однієї особливої справи. Він намагався обірвати на корені кожну свою думку, тільки-но вона з'являлась. Однією щойно народженою думкою він убивав іншу свою, трохи старшу думку. Немовби каменем розбивав камінь. Отак поступово він залишився голий перед своїми почуттями. Тепер запахи, образи, звуки і дотики вбивали його думки...

— Думки є тільки пряностями душі,— дійшов він висновку і почав знову, як колись у юності, читати. Немов шукав чогось. І знайшов таки. В одній ванні прочитав у мозаїці такі слова: "Sic ego non sine te, nec tecum vivere possum". І тільки ввечері їх зрозумів, переклавши грецькою: "Отже, я не можу жити ані без тебе, ані з тобою".

Він був приголомшений. Слова у ванні звертались саме до нього і говорили про його долю.

Тоді з Аркадієм трапилося те, чого він не міг бачити. Над лівим плечем його з'явився малесенький червоний метелик. І більш не хотів відлітати. Йшов за ним, як щеня, але Аркадій його не помічав, бо метелика лише він не міг бачити. Натомість його угледіла його дочка Флацила.

Невдовзі потому якийсь чоловік приніс і передав Аркадієві клубок червоних вовняних ниток. Була весна, була ніч, чутно було, як десь якась рабиня вчить птаха говорити. Птах був нетямущий і насилу й з помилками повторював задані слова.

— Цей клубок вовни тобі посилає Микаїна,— сказав невідомий,— це єдине, що лишилося після неї. Вона десять днів тому померла.

— Де? — запитав Аркадій, але не мав відповіді. Невідомий і сам не знав. Він лише виконував розпорядження якогось приятеля, що попросив його про послугу, коли вже той іде у Вімінаціум...

Отже, Аркадієві пошуки згасли самі по собі. Він пішов на берег Данубіоса у заїжджий двір, де колись сидів із Микаїною після випадку на пороні, дивився на дерев'яні фігурки качок, курей і зайців, на дерев'яні яйця, куріпок і поросят, що стояли у корчмі, вказуючи, яку їжу можна тут дістати, і не міг втішитися. Туга тривала вперто й довго, як хвороба, і Аркадій закинув роботу в монетному дворі.

— Cras, eras, semper eras,— шепотів він.

Він повернувся нарешті з родиною до Медіани, відчув, що душа не має ваги, що вона не може впасти, як камінь, коли його випустиш з руки, ані злетіти, як спис, коли його спрямовано у небо. Він не знав, що робити зі своєю душею. Час від часу йшов до річки, що текла біля Наісуса, і чекав, коли о четвертій пополудні вітер на мить зупиняв воду. Тут він сумував, потому в нього починала боліти голова, трохи раніше, ніж болота й моквини розливали запах померлих трав. Він узяв одну з отих монеток з Микаїниним лицем і розколов її навпіл, щоб Микаїна могла послугуватися нею на тім світі, бо те, що тут розбите, на тім світі ціле. Отак Микаїна й у смерті могла знати, що Аркадій її чекає.

Змучений та напівзнищений відчаєм він одного вечора відчув, що настає "його ніч", як сказала б Микаїна. Ніч його очищення. І він відразу знав, як її використає. Була осінь. Він дивився, як листя перед ним падає, і чув, як те саме листя, падаючи, шелестить за його спиною. Він знову був на перехресті і знову молився Гекаті, богині Місяця:

— Я боюся порожніх садів, загублених у моєму серці, до яких не знаю дороги. Бо не вибираю птахів, що до них злітатимуться, і мої почуття стають старшими від мене, вони поринають у минуле, і я не маю влади їх утримати...

Тоді йому відкрилося, що з усього в людині найскоріше старіє піт, а найповільніше старіє душа. Його душа була принаймні на десять років молодшою від його тіла. Йому було п'ятдесят, а душі все ще близько сорока років. Для неї все ще були живі ті, хто для нього вже давно помер. Його душа все ще не знала, що Микаїни немає. І тоді зненацька Аркадій почав ставитися до Микаїни, наче до живої. Він почав її ненавидіти. Через своє нещасливе життя, через свою полишену роботу, через спустошене вогнище. Завдяки тій ненависті одного ранку він вирвався зі своєї туги, наче з хвороби, наче із зимової сплячки. Зміцнілий, майже радісний, він звернув увагу на довколишніх, на свою

жінку, побачив її зміненою, майже незнайомою, побіг подивитися на дочку.

На порозі її кімнатки він скам'янів. Кімната була заповнена чорним волоссям. Під цим волоссям, як під шатром, стояла навколішки жіноча фігура, склавши долоні у вигляді черепашки. На голові в неї був капелюх з риб'ячої шкіри, а на стіні перед нею висів дерев'яний ключ. Аркадій зойкнув, розсунув волосся і під ним побачив свою дочку Флацилу.

— Складені руки — це те слово, яке ми забули,— промовила вона до нього і посміхнулась. Флацила пильно дивилася на метелика, який пурхав над Аркадієвим плечем, наче пасмо проміння.

Батько розвів її долоні. На них лежав клубок червоної вовни. Флацила повільно розмотувала його під батьковим поглядом і нарешті, коли всі нитки було розмотано, показала Аркадію сім монеток, які Микаїна ховала у своєму клубочку. Тих монеток, які він відливав, карбуючи образ свого кохання на грошах римського царства.

Було їх шість мідних та одна дрібна срібна. З викарбуваним написом, де їх відлито.

[1] Від лат. limes — межа, кордон; межа між окремими ділянками землі, відведеними для громадян однієї громади. У часи Римської імперії — укріплений кордон держави, який охоронявся легіонерами. (Прим. перекл.)